

■ Не абмініце

ПАДРУЧНІКІ: УЧОРА І СЁННЯ

Выдавецтва «Народная асвета» адзначыла 65-годдзе

Мільёны падручнікаў, слоўнікаў і метадычных дапаможнікаў, па якіх вывучылася не адно пакаленне беларускіх школьнікаў. Дзясяткі назваў выданняў мастацкай літаратуры, падручнікі і творы класікаў для дзетак з парушэннямі зроку, надрукаваныя шрыфтам Брайля. За 65-гадовую гісторыю «Народнай асветы», найстарэйшага ў нашай краіне дзяржаўнага выдавецтва вучэбнай літаратуры, якое і цяпер паспяхова працуе ў сістэме Міністэрства інфармацыі Беларусі, зроблена спраўды шмат.

А чым жыве ўстанова сёння? Якімі прычынамі кіруецца ў працы? Якія кнігі, апрача падручнікаў, рыхтуе для айчынных школьнікаў? З гэтымі і многімі іншымі пытаннямі наша карэспандэнтка накіравалася ў выдавецтва, дзе сустрэлася з яго дырэктарам Віктарыяй КАЛІСТРАТАВАЙ, галоўным рэдактарам Аленай ЛІЦВІНОВІЧ і загадчыцай рэдакцыі выданняў шрыфтам Брайля Таццянай БЯЛІНСКАЙ.

— *За мяжой для працы ў выдавецтвах, якія займаюцца падрыхтоўкай вучэбнай літаратуры, прынята наймаць асоб, якія маюць педагагічную адукацыю. Як у нашай краіне?*

Алена Ліцвіновіч: Так, амаль усе нашы рэдактары маюць дыплом педагогаў. Я маю дыплом біёлага, выкладчыка біялогіі і хіміі. Але і ў працэсе работы, пры камунікацыі з аўтарамі мы даведваемся столькі новага, столькі спецыфічных адметнасцяў, што сапраўды можам лічыцца спецыялістамі ў пэўнай галіне.

— *Сёння шмат гавораць пра супрацьстаянне традыцыйных папяровых і электронных кніг. А якая «расстанова сіл» у галіне вучэбнай літаратуры?*

Алена Ліцвіновіч: Падручнік, надрукаваны на паперы, быў, ёсць і будзе. Толькі яго функцыі прыняцтва змяняюцца. Раней ён быў сховішчам ведаў, цяпер жа становіцца навігатарам у свеце навукі. Аб'ёмы ведаў чалавека так хутка павялічваюцца, што любы агромністы том, які змяшчае фундаментальныя звесткі, ужо састарэе нават да моманту свайго выдання.

— *Акрамя падручнікаў, над якімі кнігамі працуе выдавецтва?*

Алена Ліцвіновіч: Летась

«Народная асвета» аднавіла серыю «Школьныя слоўнікі». Ужо пабачылі свет «Школьны слоўнік па гісторыі Беларусі. VI—XI класы», «Школьны арфаграфічны слоўнік рускай мовы», «Школьны слоўнік словазлучэнняў рускай мовы». Такія выданні рыхтуюцца па ўсіх прадметах. Працягваецца выпуск надзвычай папулярнай серыі Галіны і Сяргея Трафімавых «Расказы Дзеда Прыродаведа» пра фізічныя, прыродныя з'явы, жывёл, расліны. У яе межах ужо выйшла каля паўсотні кніг. Летась мы таксама распачалі выпуск яркай серыі выданняў для дзяцей «Бібліятэка Асвеціка». Аўтарамі дзіцячых кніг з'яўляюцца сябры Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў,

Алена ЛІЦВІНОВІЧ.

Вікторыя КАЛІСТРАТАВА.

Таццяна БЯЛІНСКАЯ.

Людміла Кебіч, Геннадзь Аўласенка, Мікола Чарняўскі, Яна Явіч і іншыя творцы. На бягучы год запланавана падрыхтоўка прыгодніцка-пазнаваўчай серыі «Казкі для вундэркіндаў».

— *Хто з'яўляецца партнёрамі выдавецтва?*

Вікторыя Калістратава: У працэсе стварэння падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў выдавецтва актыўна працуе з найлепшымі навукоўцамі і педагогамі краіны. Увесь час трымаем сувязь з установамі адукацыі. Партнёрамі «Народнай асветы» з'яўляюцца Нацыянальны інстытут адукацыі, Мінскі гарадскі, абласны, а таксама Віцебскі і Брэсцкі абласныя інстытуты развіцця адукацыі, Белдзяржуніверсітэт, БДПУ імя Максіма Танка, Брэсцкі дзяржаўны ўніверсі-

тэт імя А. С. Пушкіна, Інстытут сацыяльных адукацыйных тэхналогій, Адукацыйны цэнтр Парка высокіх тэхналогій і многія многія іншыя.

— *Вядома, што «Народная асвета» — адзінае ў нашай краіне выдавецтва, якое рыхтуе літаратуру шрыфтам Брайля.*

Таццяна Бялінская: Так, важнае месца ў выдавецкай прадукцыі займае вучэбная літаратура для спецыяльных (карэкцыйных) устаноў адукацыі, адрасаваная дзецям з парушэннямі слыху, маўлення, інтэлекту і зроку. Рэдакцыя па выпуску выданняў шрыфтам Брайля была створана ў кастрычніку 1996 года, сёлета мы адзначым 20-годдзе яе працы. За паліграфічнае выкананне такіх кніг адказвала і сёння адказвае паліграфпрадпрыемства «Чырвоная зорка». Першыя кнігі для дзяцей з парушэннямі зроку і тых, хто кепска бачыць, пабачылі свет у 1997 годзе. А ў 2000-м выйшаў першы беларускі буквар, выдадзены шрыфтам Брайля на полістыроле, з ілюстрацыямі і схемамі. На кніжнай выстаўцы ў Маскве ён быў адзначаны як адно з самых арыгінальных выданняў. У 2001 годзе буквар быў удастоены спецыяльнага конкурсу «Мастацтва кнігі». А гонарам 2014 года можам назваць «Рэльефна-кропкавую граматыку». За гады пра-

цы асвоены выпуск шрыфтам Брайля мастацкай літаратуры ў серыі «Школьная бібліятэка» і падручнікаў па ўсіх прадметах.

— *А якія планы рэдакцыі на будучыню?*

Таццяна Бялінская: Плануем кнігі з ілюстрацыямі ў колерах, каб імі маглі карыстацца не толькі сляпыя, але і дзеці, якія кепска бачаць. Хацелася б асвоіць выпуск падручнікаў для прафесійнальна-тэхнічнай і вышэйшай адукацыі, а таксама падрыхтоўку ўпакоўкі і інструкцый да лекаў шрыфтам Брайля. І абавязкова — выдаць шрыфтам Брайля Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь.

— *Сучасны падручнік для выдавецтва «Народная асвета» — гэта?*

Вікторыя Калістратава: Сёння наша выдавецтва разглядае падручнік не як тавар і прадукт, а як вынік творчай работы вялікага калектыву спецыялістаў-прафесіяналаў, арыентаваных на стварэнне навіяных падручнікаў па ўсіх прадметах школьнай праграмы.

— *Часта можна пачуць нараканні на тое, што беларускія падручнікі не такія прыгожыя, яркія і дэмакратычныя, якімі маглі б быць. Ці шмат тут залежыць ад выдавецтва?*

Вікторыя Калістратава: Калі выдавецтва прыступае да выпуску падручніка, мы

атрымліваем тэхнічнае заданне ад заказчыка — Нацыянальнага інстытута адукацыі. Гэтае заданне грунтуецца на дзяржаўных стандартах па афармленні падручнікаў і санітарна-эпідэміялагічных патрабаваннях да іх. Падручнік павінен мець пэўны фармат, друкавацца на пэўнай паперы, картон вокладкі мусіць адпавядаць стандартам, нават глянцавая плёнка вокладкі зацвярджаецца СанГіНам. Вось у такіх жорсткіх межах мы працуем. А ўжо па змесце падручніка мы цесна супрацоўнічаем з аўтарскімі калектывамі. Дарэчы, іх рукапісы таксама зацвярджае спецыяльная камісія.

Алена Ліцвіновіч: Але нельга сцвярджаць, што мы нічога не вырашаем. Ад нас залежыць рэдактар падручнікаў, тое, як яны будуць суадносіцца з іншымі кампанентамі вучэбнага комплексу — атласамі, картамі, метадычнымі дапаможнікамі для настаўнікаў і рабочымі сшыткамі для вучняў. Таму нават калі рыхтуем комплексы не цалкам, то стараемся звязвацца з іншымі выдавецтвамі і скаардынаваць з імі сваю працу.

— *Якія прыярытэты на будучыню вы плануеце для сябе ў 2016 годзе?*

Вікторыя Калістратава: Будзе працягвацца работа над вучэбна-метадычнымі комплексамі па цэлым шэрагу прадметаў. Ёсць праекты і ў галіне электронных выданняў. «Народная асвета» прадоўжыць працу з рэгіёнамі — у пошуку новых аўтараў для стварэння вучэбна-метадычных комплексаў. Яшчэ адзін кірунак — прапанаваць свой удзел у выпуску картаграфічнай прадукцыі і атласаў, каб яны максімальна дапаўнялі падручнікі па географіі, гісторыі. І, вядома ж, выпуск падручнікаў для агульнаадукацыйнай і спецыяльнай школы.

Марына ВЕСЯЛУХА.
vesialuha@zviazda.by

■ Дарэчы

РУЧНАЯ РАБОТА

Як друкуюць кнігі шрыфтам Брайля?

Святлана ЧАРТОВІЧ, майстар участка паліграфічнага прадпрыемства «Чырвоная зорка», якая вольна ад адзінаццацігоддзя адказвае за выданне кніг адмысловым рэльефна-кропкавым шрыфтам Брайля — для людзей з парушэннямі зроку, расказала пра сакрэты гэтай карыснай працы.

Рэльефна-кропкавы шрыфт Брайля, распрацаваны для людзей з парушэннямі зроку.

— Спачатку аб'ёмы работы былі невялікія, мы рыхтавалі кнігі шрыфтам Брайля без малюнкаў. Але былі такія гады, калі выходзіла многа кніг — па 15-20 найменняў, — расказвае спецыяліст. — Калі толькі пачыналі працаваць з «Народнай асветай», то рыхтавалі падручнікі для пачатковых класаў, яны простыя па сваім выкананні і змесце. Зараз працуем над падручнікамі па матэматыцы для 9 і 10 класаў. Лічыцца, што гэта вельмі складаныя выданні: тут шмат схем, малюнкаў, формул.

Як жа робяцца гэтыя незвычайныя кнігі? Пачатак працы нічым не адрозніваецца ад звычайных выданняў. Арыгіналы тэкстаў прадастаўляе выдавецтва, аператары паліграфпрадпрыемства ажыццяўляюць набор у спецыяльнай праграме. Потым — вычытка, праўка. Толькі пасля гэтага адмысловая праграма пераводзіць тэкст у шрыфт Брайля. Ён патрабуе і спецыфічнай вёрсткі старонак: у радку павінна быць 30 знакаў, а на старонцы мусіць размяшчацца не больш за 25 радкоў. Так звыклі аб'ём выдання на па-

перы павялічваецца ў некалькі разоў. Напрыклад, падручнік матэматыкі для 9 класа складаецца з 12 брайлеўскіх кніг, кожная з якіх змяшчае ад 130 да 170 старонак. Адметна, што самая першая кніга падручніка выпускаецца апошняй: паводле міжнародных стандартаў менавіта тут павінен друкавацца змест усіх брайлеўскіх кніг, што ўваходзяць у выданне.

Так, набраныя брайлеўскім шрыфтам і звярстаныя старонкі спачатку выводзяцца на металічныя пласціны з дапамогай спецыяльнай машыны «Пума». Вось цяпер іх чытае карэктар, які не бачыць. Потым пласціны з ужо выпраўленымі памылкамі (іх правяць малаточкам, які «застуквае» на метале непатрэбныя кропачкі) паступаюць на ўчастак, дзе на машыне «Тытан» брайлеўскі тэкст пераносіцца на паперу з дапамогай ціску. Затым аддрукаваныя, але самарэч адціснутыя, старонкі пераплэтчыца ўручную збірае ў сшыткі, пераклічвае і пераплятае ў кнігі.

— Тыраж выдання (а яны звычайна невялікія — прыкладна 30-45 асобнікаў) можа быць пераплацены нашым спецыялістам за дзве гадзіны, — кажа Святлана Чартовіч. — Гэта ручная праца, і яе ніяк нельга замяніць машынай: кропкі, адціснутыя на паперы, пры механізаваным пераплёце могуць быць пашкоджаныя. Пры чытанні чалавек можа не зразумець зместу.

На машыне «Тытан» брайлеўскі тэкст з металічных пласцін пераносіцца на паперу з дапамогай ціску.

Надзвычай цікавая і тэхналогія вырабу аб'ёмных малюнкаў для брайлеўскіх кніг. Яны выконваюцца на спецыяльным матэрыяле — полістыроле. Робіцца гэта так: спачатку старонкі друкуюцца на плёнцы-негатыве, потым вывыз з іх пераносіцца на фоталімерныя пласціны. Пазней іх наклеююць на спецыяльныя фарнерныя дошчачкі, і ў такім выглядзе на адмысловым апаратае яны праходзяць вакуумную фармоўку на полістыроле.

Фоталімерныя пласціны захоўваюцца на паліграфпрадпрыемстве вельмі доўга. Па-першае, яны вельмі дарагія, а па-другое, наяўнасць пласцін дае магчымасць у любы момант паўтарыць тыраж вываў на полістыроле.

Па тэхналогіі праходжання ўсіх этапаў тыраж кніг шрыфтам Брайля можа быць падрыхтаваны за месяц. Калі шмат малюнкаў — да часу падрыхтоўкі дадаецца яшчэ тыдзень.

Дырэктар паліграфічнага прадпрыемства «Чырвоная зорка» Уладзімір ЛОБАЧ дадае:

— За дваццацігоддзе, што мы працуем з выданнямі шрыфтам Брайля, падрыхтавалі ў такім фармаце больш як тры дзясяткі класічных твораў мастацкай літаратуры. Гэта і «Ціхі Дон» Шолахава, і раманы Жуль Верна, і класіка на беларускай мове. Абсталюванне, на якім рыхтуюцца такія выданні, вельмі дарагое, унікальнае. Кнігамі шрыфтам Брайля цікавіцца многія, але не ўсе разумеюць, што іх вытворчасць — справа нятанная. Кошт аднаго такога выдання — больш за мільён рублёў. Лепш бы яны былі незапрацаваныя, лепш бы ўсе дзеці і дарослыя бачылі і чыталі звычайныя кнігі. Але жыццё такое, што нават у сталым узросце людзі страчваюць зрок. Таму наша праца — важная і нават неабходная.

Марына ВЕСЯЛУХА.
vesialuha@zviazda.by